

Naam: Frans Mensonides
Studentnummer: 9800441
Cursus: Romantiek
Docenten: Joke Van der Wiel / Ben Peperkamp
Datum: 25 februari 2004

Inhoud:

De dichter

Leyden ontzet in 1574. Dichterlijk verhaal.

Vergankelijkheid. (By een vervallen slot.)

By het graf van Willem den Eerste. Fantazy.

Adriaan van der Hoop; *De dichter*

Titel:

Hoop, A. van der, 'De dichter'. In: *Gedichten*. Leiden 1859-1860. Dl. 2, p. 92-98.

Genre:

Niet genoemd door Van der Hoop [een lofzang op de dichter en de dichtkunst].

Onderwerp; aanleiding; thema; opbouw:

De dichter is verdeeld in drie delen (zonder titel), gescheiden door horizontale streepjes. Volgens Koopmans¹ is dit in de postume bundel *Lente en Herfst* verschenen gedicht onvoltooid.

Deel 1 (92-94) behandelt achtereenvolgens de mens 'wien de stralen / Van de zonde der Poëzy / Nimmer in den boezem dalen', de lezer / toehoorder van poëzie en de dichter zelf. De eerste is een beklagenswaardig kil, ijzig wezen; een prooi van lage driften. Hij hoort thuis in 't slijk der aarde'. De tweede, de lezer, is al wat beter af, maar alleen de dichter bereikt de staat van 'hemelzaligheid'.

In deel 2 (p. 94-96) plaatst Van der Hoop de rijkard tegenover de dichter; de eerste is ondanks al zijn rijkdom een arme drommel in vergelijking met de dichter (die hij dan nog beschimpt, ook).

In het inderdaad wat abrupt eindigende deel 3 (p. 96-98) bezien we de zaak vanuit het perspectief van de dichter zelf. Hij wordt geïnspireerd door God, die in hem zijn gaven uitstort. Van der Hoop trekt vervolgens een vergelijking met een kind dat geen woorden vindt voor de ouderliefde die hem ten deel valt. Pas op latere leeftijd kan hij zijn ouders eren met een gedicht.

¹ J. Koopmans, *Letterkundige studiën*. Dl. II. Amsterdam 1906-1931, p. 203.

Autobiografische elementen:

In dit gedicht staat vooral de dichter in het algemeen centraal; niet zozeer de dichter Adriaan van der Hoop. Opvallend vaak beklagt de 'ik' zich echter over de verguizing, hoon en afgunst die dichters soms moeten verduren. Mogelijk is hier een verband aan te wijzen met de levensloop van Van der Hoop, die aan het eind van zijn leven vaak geconfronteerd werd met vernietigende kritieken.

Stellingnamen over politiek, maatschappij, godsdienst, ethiek, etc.:

Rijkaards zijn feitelijk arm; een dichter zou zijn gave niet voor 'goud of rang'; willen ruilen. Dichters zijn godenzonen, de voor poëzie ongevoeligen niet veel meer dan aardwormen die wroeten in de klei (zie verder onder: Poëtische denkbeelden).

Poëtische denkbeelden:

Dichtkunst is een gave Gods: 'Stort in my Uw gaven uit!' De dichter is niet minder dan een godenzoon, het lievelingskind van God. Heel de natuur lacht de dichter toe; omgekeerd laat hij met zijn zangen de natuur bloeien. Overal waar hij zich vertoont, verandert glas in edelsteen, modder in goud, en veranderen woestijnen in toverwouden.

De dichter heeft verder een belangrijke maatschappelijke functie; hij is 'Godsverkonder, volksverlichter, / Zegen-, vreugde-, vreedstichter' Hij schenkt de mensen troost in hun bestaan vol zorgen.

Dat alles neemt niet weg, dat hij vaak het doelwit is van spot, haat en verguizing. Zelfs Homerus werd tijdens zijn leven gehaat door zijn medemens (maar dertig eeuwen later nog geëerd).

Descriptieve elementen:

Geen opvallende beschrijvingen van personen, natuur, etc.

Stijlkenmerken:

Vergelijkbaar met die in de andere gedichten. Verschillen, zoals die tussen dichters en poëziehaters, worden heel sterk uitvergroot.

Namen van bestaande personen:

Homerus.

Suggesties voor nader onderzoek:

- Komen de poëtische opvattingen uit *De dichter* ook voor in ander werk van Van der Hoop?
- In hoeverre zijn deze opvattingen typisch Romantisch?
- Wat zijn de overeenkomsten en verschillen met de poëtische opvattingen van Bilderdijk?

Adriaan van der Hoop; *Leyden ontzet in 1574. Dichterlijk verhaal.*

Titel:

Hoop, A. van der, 'Leyden ontzet in 1574. Dichterlijk verhaal.' In: *Gedichten*. Leiden 1859-1860. Dl. 2, p. 1-46.

Genre:

Dichterlijk verhaal.

Onderwerp; aanleiding; thema; opbouw:

Het gedicht behandelt enkele gebeurtenissen² rond Leidens Ontzet op 3 oktober 1574. Het is onderverdeeld in drie delen.

In deel I (*De volharding*; p. 1-21) weet de Hollandse Magdalena Moons haar geliefde, de Spaanse legeraanvoerder Francisco Valdez, ertoe over te halen, af te zien van een bestorming van de stad. Valdez belooft drie dagen uitstel, en hoopt dat Leiden zich in de tussentijd zal overgeven.

In deel II (*De onzekerheid*; p. 22-36) wordt burgemeester Van der Werf door uitgehongerde burgers geprest, de stad over te geven. De burgervader wil daarvan niet weten, en biedt de burgers zijn lichaam ter consumptie aan. Daarna verandert de windrichting en keren de krijgskansen; het land loopt onder water, en de Spanjaarden slaan op de vlucht. Een weesjongen treft de schans Lammen, het belangrijkste Spaanse bolwerk, verlaten aan.

Deel III (*Het ontzet*; p. 36-46) beschrijft de intocht van de watergeuzen onder leiding van Admiraal Boisot en de uitdeling van voedsel aan de bevolking. Dit hoofdstuk eindigt met een vreugdepsalm, waarin de 'God van Nederland' gedankt wordt voor de overwinning (p. 45-46).

Autobiografische elementen:

Geen.

² De bede van Magdalena Moons en het aanbod tot zelfopoffering van burgemeester van der Werf werden in de tijd van Van der Hoop beschouwd als historische feiten, maar zijn door latere onderzoekers ontmaskerd als legenden.

Standpunten op het gebied van politiek, maatschappij, godsdienst, ethiek, etc.:

Wees trouw aan God en vaderland; dat is de belangrijkste boodschap in *Leyden ontzet*. Leiden heeft zijn redding te danken aan God.

De burgers en militairen die de stad willen overgeven, worden gehekeld om hun wankelmoedigheid. Daarentegen roemt Van der Hoop de standvastigheid en de volharding van burgemeester Van der Werf. De dichter prijst verder de dappere weesjongen en de onverschrokken moed van de geuzen, die allen afgrijselijk verminkt zijn in de strijd tegen de Spanjaarden, maar toch volharden.

Andere motieven:

- Vrouwenmoed (hier belichaamd door Magdalena Moons, die zich in het vijandig kamp waagt): vrouwen kunnen niet alleen zelf moedig zijn, maar ook mannen aanzetten tot dapperheid. Hoewel de man de kroon der schepping is, kan een dappere vrouw hem soms evenaren.
- Liefde gaat boven krijg: Valdez, die 'Niet slechts tot torsching van het wapen; / Maar voor den dans ook schijnt geschapen', laat zich vrij gemakkelijk vermurwen door Moons.
- Eer op het slagveld: Moons wijst Valdez erop, dat een overwinning op een uitgehongerd leger niet eervol is.

Poëtische denkbeelden:

In *Leyden ontzet* snijdt Van der Hoop weinig poëtische zaken aan.

Op twee plaatsen worden dichters genoemd. Van Homerus zegt Van der Hoop dat hij zijn roem dankt aan de door hem beschreven schoonheid van Helena (p. 17). In beschrijving van de vreugde bij Leidens Ontzet schieten dichters te kort (p. 41-42).

Personages:

Burgemeester Van der Werf is de hoofdpersoon in *Leyden ontzet*. Zijn voornaamste eigenschappen: standvastigheid en dapperheid, vinden we ook bij Magdalena Moons, legeraanvoerder Douza, admiraal Boisot, de weesjongen, en zelfs bij Valdez, die weliswaar behoort tot het vijandige kamp, maar geenszins negatief wordt afgeschilderd. Valdez kan echter geen weerstand bieden aan de smeekbeden van Magdalena; door die zwakte verliest hij de strijd.

Descriptieve elementen:

Van der Hoop wijdt aan drie personages een uitgebreide beschrijving:

- Magdalena Moons (haar kleding, sieraden en uiterlijk zijn schitterend en koninklijk);
- Valdez (zijn uiterlijk wordt beschreven als krijgshaftig en edel; verder is er aandacht voor kleding en wapenrusting);
- Boisot (wapenrusting; edele, dappere verschijning).

Deel II begint met een beschrijving van de natuur in de herfst, en de opstekende storm aan de kust. Verder komen er in *Leyden ontzet* geen uitgebreide beschrijvingen voor van natuur, landschap en stad.

Stijlkenmerken:

Leyden ontzet biedt meer dan een zakelijke en nuchtere opsomming van historische feiten. Het taalgebruik is emotioneel, dramatisch, larmoyant en bombastisch. Van der Hoop trekt alle registers open voor een epos dat de lezer meesleept en ontroert.

Het verhaal over Leidens Ontzet wordt enkele malen onderbroken voor een uitweiding, zoals die over de vrouwenmoed (p. 16-17). Het toeval (zo niet: de voorzienigheid) speelt een belangrijke rol in de loop van de gebeurtenissen. Bijvoorbeeld: juist wanneer Moons terugkeert van haar missie, steekt de storm op die het water naar Leiden zal stuwten.

De drie delen zijn onderverdeeld in meerdere door witregels gescheiden "paragrafen", elk met zijn eigen rijmschema en metrum. Sommige paragrafen worden besloten met een sententie: 'Wanneer de vooglaar 't zoetste fluit, / Dan is hij meest op vangen uit.' (p. 3).

Namen van bestaande personen:

Auteurs:

Deel I, II, en III beginnen met citaten uit andere gedichten over Leidens Ontzet, achtereenvolgens van Lucretia van Merken, Katharina Bilderdijk en Julia, baronesse de Lannoy.

Verder wordt Homerus genoemd (zie onder: 'poëtische elementen')

Personages:

Hoofdpersonen (reeds genoemd): Van der Werf, Francisco Valdez, Magdalena Moons, admiraal Boisot, een weesjongen.³

Willem van Oranje ('De Prins', 'Vader Willem', 'Oranje').

Leidenaars: Van der Does (alias Douza; legeraanvoerder), van Zwieten, Baersdorp, van Noord (wankelmoedige Leidenaars die de stad willen overgeven), Van der Laan (officier?), Haviks en Bronkhorst (gesneuvelde officieren).

Spanjaarden: Mondragon, Don Romero (veldheren).

Watergeuzen: Adriaan⁴, Herlijn (niet nader aangeduid).

Bijzonderheid:

³ Zijn naam staat niet genoemd; volgens de geschiedenisboeken heette hij Cornelis Joppenszoon.

⁴ Volgens de tekst 'uit WILLEMS echt gesproten'; ik heb niets gevonden over een zoon van Prins Willem die Adriaan zou heten.

In de oorspronkelijke uitgave uit 1833 wordt *Leiden ontzet* voorafgegaan door een Voorbericht en een 'opdracht aan Zijne Majesteit' waarin een parallel getrokken wordt met de actualiteit (de opstand van België): in moeilijke tijden moet het volk pal achter zijn koning staan.⁵

Suggesties voor nader onderzoek:

- Van der Hoop citeert drie andere gedichten over Leidens Ontzet (er zijn er meer, bijvoorbeeld dat van de orangist Berkhey). In welke opzichten komt *Leyden ontzet* overeen met de genoemde voorbeelden, en in welke opzichten verschilt het ervan? Wat zijn nu precies de Romantische elementen in *Leyden ontzet*, vergeleken met die voorbeelden uit de 18^e eeuw? (Een vrij veelomvattend onderzoek).
- Wat is precies de betekenis van de uitdrukking 'God van Nederland', die op veel plaatsen gebruikt wordt? Ik wist niet beter, of hij was bedacht door Nescio (*Dichtertje*). Bedoelt van der Hoop dat de Nederlanders het uitverkoren volk van God zijn? Is die uitdrukking door meer schrijvers uit die tijd gebruikt?
- Wat is de functie van de zeer uiteenlopende metrum- en rijmschema's die Van der Hoop gebruikt?

⁵ J. Koopmans, *Letterkundige studiën*. Dl. II. Amsterdam 1906-1931, p. 200-201 en 212-213.

Adriaan van der Hoop; *Vergankelijkheid. (By een vervallen slot.)*

Titel:

Hoop, A. van der, 'Vergankelijkheid. (By een vervallen slot.)' In: *Gedichten*. Leiden 1859-1860. Dl. 2, p. 113-116.

Genre:

Niet genoemd [evenals *By het graf van Willem den Eerste* zou je het een 'fantazy' kunnen noemen; het is een overpeinzing over het verleden].

Onderwerp; aanleiding; thema; opbouw:

Vergankelijkheid beschrijft een vervallen kasteel uit de middeleeuwen. De dichter mijmert bij de aanblik van dit slot over de vergankelijkheid en het roemrucht verleden.

Het gedicht is opgebouwd uit 15 strofen van zes regels, met rijmschema AbAbCC. De tweede en vierde regel van elke strofe bestaan uit drie jamben; de overige uit vier.

Op grond van de inhoud kan het gedicht verdeeld worden in vijf delen:

Strofe 1 t/m 3: Beschrijving van het verlaten en vervallen kasteel; het 'predikt [...] vergankelijkheid'.

Strofe 4 en 5: Het kasteel schildert een tijdperk van heldenmoed, maar ook van ongekende wreedheid.

Strofe 6 t/m 10: De ridders in het kasteel waren moedig en rechtvaardig, en streden altijd voor de goede zaak. 's Morgens trokken zij er op uit voor de slag; in de avond keerden ze terug als overwinnaars, en vierden feest.

Strofe 11 en 12: Overgang naar het heden; het kasteel verkeert thans in deplorabele staat. Vergankelijkheid; uiteindelijk zal alles wat de mens geschapen heeft, vergaan.

Strofe 13 t/m 15: De Deugd zal de vergankelijkheid altijd overwinnen. Zelfs al is het kasteel tot stof vervallen, dan nog zijn de dappere daden die er bedreven zijn, onuitwisbaar.

Autobiografische elementen:

Geen.

Standpunten op het gebied van politiek, maatschappij, godsdienst, ethiek, etc.:

Moed, dapperheid en rechtvaardigheid hebben eeuwigheidswaarde; verder zijn alle werken van de mens gedoemd tot verval en vergetelheid.

Poëtische denkbeelden:

In strofe 4 wordt gesuggereerd dat alleen de aanblik van het kasteel een dichter al kan inspireren, 'Gelijk een grijze Bard den lof / Van lang vervlogen jaren / [...] / Doet leven op zijn snaren'.

Personages:

Vergankelijkheid kent geen met name genoemde personages.

Descriptieve elementen:

In de strofen 1 t/m 3 en 11 wordt de staat van verval beschreven waarin het slot zich bevindt. Deze passages contrasteren met het middengedeelte (6 t/m 10) waarin de vroegere luister centraal staat. In dit middengedeelte treden de mensen op de voorgrond (strijdende ridders, feestvierders); de rest van het gedicht is gewijd aan het onttakelde gebouw. Het contrast in beschrijving levert een fraaie "chute" op tussen strofe 10 en 11; van een luisterrijk overwinningfeest belanden we opeens in het ontzuiterende heden, zonder 'vreugd of krijgsgeschal'.

Stijlkenmerken:

Zie onder 'descriptieve elementen'.

Namen van bestaande personen:

Geen.

Suggesties voor nader onderzoek:

Uit dit gedicht spreekt een Romantische hang naar het (middeleeuwse) verleden. Komt die voor in meer gedichten van Van der Hoop, en zo ja: zijn er parallellen tussen die gedichten in stijl, sfeer en thematiek?

Adriaan Van der Hoop; *By het graf van Willem den Eerste. Fantazy.*

Titel:

Hoop, A. van der, 'By het graf van Willem den Eerste. Fantazy'. In: *Gedichten*. Leiden 1859-1860. Dl. 2, p. 99-112.

Genre:

'Fantazy' [in de betekenis van overpeinzing⁶].

Onderwerp; aanleiding; thema; opbouw:

Het gedicht is verdeeld in zes delen (zonder titel), genummerd met Romeinse cijfers. Een korte samenvatting van elk deel:

I: De 'ik' zit bij het praalgraf van Willem te mijmeren over het verleden. Een groot aantal figuren uit de (vaderlandse) geschiedenis laat hij de revue passeren (p. 99-102).

II en III: Willem als 'steunpilaar van Godsdienst, wet en orde'(p. 102). Beschrijving van de eerste jaren van de opstand tegen Spanje, waaronder de beeldenstorm (1566), de verovering van Den Briel (1572) en Leidens Ontzet (1574). De wreedheid van Willems tegenstrever, landvoogd Alva (p. 102-108).

IV: Willem wordt door Filips II in de ban gedaan; er staat een prijs op zijn hoofd (p. 109-110).

V: Willem wordt in zijn woning doodgeschoten door een Bourgondiër die zich met een vals voorwendsel bij hem heeft laten aandienen. Met zijn laatste adem smeekt Willem God om genade voor Holland (p. 110-111).

VI: Willems zoon Maurits zet het goede werk voort; hij verslaat de Armada en behaalt een overwinning bij Nieuwpoort. De 'ik' bidt dat God bondgenoot van Nederland mag blijven; ook onder de tweede koning Willem.

Autobiografische elementen:

Zie onder 'Poëtische denkbeelden'; misschien kan de 'ik' hier geïdentificeerd worden met Van der Hoop zelf.

⁶ In het WNT betekenis 5) onder *fantasie*.

Stellingnamen over politiek, maatschappij, godsdienst, ethiek, etc.:

Het voornaamste thema in dit gedicht is het bondgenootschap tussen God en Nederland, vergelijkbaar met dat in het Oude Testament tussen God en het Joodse volk. Prins Willem is een middelaar tussen God en het volk; uit zijn geloof put hij de kracht om zijn onderdanen te leiden.

Poëtische denkbeelden:

In deel I komt een poëtische uitweiding voor. De 'ik', gezeten bij het praalgraf van Willem, voelt zijn 'zangrig hart tot poëzy ontwaken' en prijst zich gelukkig dat hij dichter is. Dichten schenkt hem al sedert zijn vroege jeugd veel vreugde. Hij voelt zich geïnspireerd door God. Door 'het licht der fantazy' komt de geschiedenis, tot dan toe niet meer dan feitenmateriaal, echt tot leven.⁷

Stijlkenmerken:

De stijl lijkt op die in *Leyden ontzet*, maar is iets meer ingetogen.

Personages:

Aan Willem worden eigenschappen toegeschreven als opofferingsgezindheid, vroomheid, vrijheidsliefde, dapperheid en beheersing. Hij keurt de beeldenstorm af, en weet de volkswuede te beteugelen en te kanaliseren. De onafzienbare rij van personages uit de vaderlandse geschiedenis plaatst Willem in een traditie van moedige leiders die het opgenomen hebben voor Holland. Zijn tegenspeler, Alva, is in elk opzicht zijn tegendeel; wreedheid, onmenselijkheid en bloeddorst zijn diens voornaamste eigenschappen.

Descriptieve elementen:

Dit gedicht bevat geen lange beschrijvingen.

Namen van personen uit de historie:⁸

Dirk (bedoeld: Dirk III (981-1039), graaf van Holland; leverde slag met de bisschop van Utrecht om het eiland IJsselmonde);
Willem (vermoedelijk bedoeld: graaf Willem II (1228-1256), Rooms-Koning);
'Florissen' (Floris I t/m V; graven van Holland);

⁷ Naar mijn smaak ontkomt Van der Hoop in dit gedicht toch niet helemaal aan een dorre opsomming van namen en feiten.

⁸ Voor deze opsomming heb ik gebruik gemaakt van:

- Aarsbergen, A., e.a., *Kroniek van Nederland*. Amsterdam 1987.
- *Grote Winkler Prins. Encyclopedie in 26 delen*. 9e, geheel nieuwe dr. Amsterdam 1993

'Haemsteê' (bedoeld wordt: Witte van Haemstede, zoon van Floris V; verdedigde in 1304 Holland en Zeeland tegen de Vlamingen);
 's lands Gravin [...] op Teylingen' (bedoeld wordt: Jacoba van Beieren);
 'Karel d'onversaagde' = Karel de Stoute (1433-1477), graaf van Holland;
 Luther;
 Rene van Chalon (1518-1544), neef van Willem; diens voorganger als stadhouder van Holland);
 Egmond en Ho(o)rne, stadhouders, geëxecuteerd in 1568;
 Douza en Van der Werf (zie: *Leyden ontzet*);
 Prins Maurits, zoon van Willem;
 Filips II, koning van Spanje;
 Hertog van Alva, landvoogd van de Nederlanden van 1566-1573;
 Hannibal (wordt vergeleken met Alva; stak ooit, net als Alva, de Alpen over);
 Nero (zinkt volgens Van der Hoop bij Alva nog in het niet qua wreedheid);
 'Nabuchuchnosar' (Nebukadnezar; onduidelijk in welk verband hij genoemd wordt);
 Elizabeth, koningin van Engeland; weigerde de watergeuzen toegang tot de Engelse havens;
 Alexander Farnése (ook genaamd: Parma; landvoogd van de Nederlanden van 1578-1592);
 Albertus en Mendoza (Spaanse diplomaten en veldheren);
 '[de Tweede] Koning Willem'; bedoeld is koning Willem I, die regeerde in de tijd dat dit gedicht geschreven werd.
 Willems moordenaar, Balthazar Gerard, wordt in het gedicht niet bij name genoemd.

Suggesties voor nader onderzoek:

- Dit gedicht is gewijd aan God, Oranje en vaderland. Komt die trits in meer werk van Van der Hoop voor? Hoe verhoudt dit werk zich tot dat van andere nationalistische dichters uit de vroege 19^e eeuw?
- Wat is precies de functie van de lange naamlijst? Wat is de overeenkomst tussen de genoemde figuren uit de vaderlandse geschiedenis en de persoon van Willem van Oranje?